

בכה תבכה בלילה

אני רוצה לדבר היום על שלוש מילים במגילת איכה: "בכה תבכה בלילה". יש הרבה מאוד מה לדבר עליהם, נקווה שזה קצת יעזור לנו בעבודת ה'. השאלה שאני רוצה לשאול היום היא על הכפילות. למה פעמיים? האיבן עזרא אומר שהשאלה הזו לא לגיטימית. שיטתו שלא שואלים שאלות כאלה, כי חז"ל כן שואלים את זה תמיד. אם יש מילה אחת שכתובה כך או כך, זה גיוון הלשון. יש שיטה כזו גם בגמרא, "שיגרא דלישנא". שיטתנו היא קצת שונה, אנחנו תופסים שכל אות ניתן לדייק ממנה. רש"י מסביר ששתי הבכיות הן על שני חורבנים, כך כתוב בגמרא בסנהדרין. כדרך הגמרא הזו יש עוד שתי בכיות. כתוב במדרשים שהבכיה היתה על שני חורבנים, ובנוסף על שני עגלים - עגל הזהב והעגלים שבדן ובבית א-ל. (מי שרוצה ללמוד נכון את מגילת איכה, צריך ללמוד אותה לא רק כתיאור של אסונות נוראיים. מגילת איכה תמיד מדברת על קשר בין חטא ועונש! זו מגילה של מוסר. ה' לא נותן חטאים סתם, אין ייסורים בלא עוון. אם כתוב בכה תבכה, כנראה שהיו שני דברים שגרמו לבכיה. שני חורבנים נגרמו בגלל שני עגלים). יש הסבר אחר, ששתי הבכיות הן כנגד ציון וירושלים, ויש דעה אחרת שהבכיות הן כנגד עשרת השבטים. אנחנו בוכים על חורבן הבית בתשעה באב, אבל אין לנו תודעה לאסון כבד שקרה 150 שנה לפני חורבן ירושלים - גלות 10 השבטים. כמו שאתם יודעים ממלכת ישראל נתחלקה לשניים, ממלכות יהודה וישראל. אשור כבשו את ממלכת ישראל והגלתה אותם, ורק מאה חמישים שנה אחרי זה החריבה בבל את המקדש וממלכת יהודה ובנימין גלתה. כמה שזה קשה לומר את זה, האסון השני היה הרבה פחות חמור מהראשון! בשני נחרב בית המקדש, אבל הוא נבנה אחרי שבעים שנה. אבל עשרת השבטים זו מכה שלא נרפאנו ממנה עד היום. אין לזה יום בלוח העברי לכן אין לנו תודעה לזה, אבל בכה תבכה זה כנגד חורבן שתי הממלכות, שומרון וירושלים. יש כיוון אחר לגמרי במדרשים להסבר הבכיה. בכה תבכה - בוכה ומבכה אחרים עמה, גורמת לאחרים לבכות. למי היא גורמת לבכות לדעתכם? לקב"ה. "עמו אנוכי בצרה". "ושב ה' אלוקיך את שבותך" - רש"י מסביר שלא כתוב והשיב, אלא ושב - הכתיב גאולה על עצמו! כשישראל בגלות גם השכינה בגלות, לכן "ושב". כיוון שישראל בוכים, ה' בוכה יחד עם ישראל! אם אתה כ"כ בוכה, למה הרסת את בית המקדש? מי הכריח אותך? תיקח את טיטוס ותזרוק אותו, שישאר בית המקדש! ה' כביכול אנוס להחריב את המקדש, והוא בוכה על ההחרבה. כמו להבדיל, כשילד עושה מעשה נורא ואיום, מתפרץ לכביש. אבא לא יכול להסביר לו על מרחק עצירה וכל זה, הוא נותן לו פליק (אל תגידו אותי לבג"ץ). אבא טוב, זה מה שהוא עושה. אבל הוא בוכה יחד עם הילד כשהוא עושה את זה! כואב גם לו. תדעו, כמו שה' איתנו בצרה, אנחנו גם בצרה אתו! יש עניין בנפש החיים שאנחנו לא מתפללים על עצמנו אלא על צער השכינה שבגלות. "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי" - הפשט הוא שכשאני בגיא צלמוות אני לא מפחד, "לא אירע רע", כי ה' עמדי. הצמח צדק למד את הפסוק אחרת: "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא, רע כי אתה עמדי". כשאני הולך בגיא צלמוות, אני אשם. מה מפריע לי?! רע, מפריע לי, זה שאני סוחר את ה' איתי לגיא צלמוות! רע כי אתה עמדי! ה' אתנו בצרה ואנחנו אתו בצרה, כל אחד חושב על השני. זה מהלך אחד. יש מהלך שני במדרש, שבכה תבכה, היינו שמבכה את מלאכי השרת, את השמים והארץ, הרים וגבעות, שבעים אומות.

לפי המדרש הזה, כל הבריאה בוכה עם ישראל. מסתמא בתת ההכרה, כי האומות שמחים כשהם הורסים את המקדש.

אבל הגמ' אומרת שאם הגויים היו יודעים איזו ברכה יש לעולם בביהמ"ק, הם היו הראשונים לבנות אותו! בסוכות אנחנו מקריבים שבעים פרים כנגד 70 אומות, הברכה שיש אומות העולם היא דרך ישראל. המאן דאמר הזה אומר שכשעמ"י בוכה, בתת ההכרה כל הבריאה בוכה! במודע או שלא במודע. כולם חסרים בעצם.

אני רוצה להתייחס בעיקר לשני הסברים אחרים, שהבכיה הכפולה היא של עמ"י בשני חלקיה. אחרי תשעה באב ישנה שבת נחמו. "נחמו נחמו עמי" - למה פעמיים? מסביר המדרש, שירושלים חטאה בכפליים, "חטא חטאה", לקתה בכפליים, "כי לקתה מיד ה' כפליים" - אני מוסיף גם בכפליים, שנאמר "בכה תבכה" - והתנחמו בכפליים, "נחמו נחמו". מה זו הכפילות הזו? מה העניין של הבכיה הכפולה והנחמה הכפולה? נחמו נחמו עמי - זה מזכיר את הגמרא במכות, שר' עקיבא וחכמים ראו שועל שיוצא מבית קודשי הקדשים. חכמים התחילו לבכות ור"י התחיל לצחוק (אל תשכחו: ר"ע שחק, אבל הבגד שלו היה קרוע. גם הוא קרע את בגדיו!).

אחרי שר' עקיבא מסביר לחכמים את סיבת הצחוק, "בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו". למה פעמיים?

כשאומרים למישהו מזל טוב, גם אומרים פעמיים... למה פעמיים? אמרתי לכם שנה שעברה, שאת הסיפור הזה כולם מכירים, אבל יש סיפור מקדים, ממש מקביל! בסיפור הקודם כתוב שחכמים הלכו ושמעו את קול המונם של הרומאים ממרחק 120 אמה, וגם שם חכמים בכו ור"ע צחק.

שאלו אותו למה צחק והוא שאל בחזרה למה בוכים. הם הסבירו לו: הגויים האלו שמחים ובית המקדש שרוף! לא נבכה!?

ענה להם: על זה אני צחק! אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שני הסיפורים האלו מראים יחידה אחת של הנהגת ה' את העולם, שמחולקת בתוכה לשתי הנהגות שונות לחלוטין - הנהגת ה' את האומות ואת עמ"י.

הכוזרי מסביר שה' מנהיג את אומות העולם לפי הכלל "כי לא שלם עוון האמורי עד הנה". כשהגויים חוטאים ה' לא מעניש אותם מיד, הוא ממתין עד שהכוס תתמלא. כשעוונם נשלם, ה' נותן להם כליה מוחלטת. בעמ"י ההנהגה הפוכה, ה' מעניש אותם מיד כשהם חוטאים. הפסוק שמתאים לזה הוא "בדמיון חיי" - כל הזמן דם, אבל יש חיים!

ההיסטוריה מוכיחה את זה:

מצרים, אשור, בבל, רומי - כל האימפריות האלו שלטו שלטון ללא מיצרים במשך מאות שנים! היה להם הכל: שלטון, חכמה, כסף. מה נשאר מהם? מזיאונום! מה משותף למצרים של היום עם המצרים הקדמונים? שום דבר! היונים עם קודמיהם? כלום!

עמ"י חי! משה רבנו, ר"י הנשיא, איזה אחרון. תקחו עשרה אנשים ותשימו אותם בחדר אחד, תשאלו אותם שאלה בהלכה והם יגידו אותו דבר! (בסדר, רש"י ור"ת יחלקו, אבל הבנתם). עמ"י חי!

הגר"א נתן לזה משל נפלא. אבא ובן הלכו לטייל, והנסיך הקטן עשה משהו שובב מאוד.

אבא שלו התעצבן, הוא אמר לו שהוא יזרוק עליו איזה סלע ענק שהיה שם! כשחזר הביתה ושכחה חמתו, הוא לא ידע מה לעשות. הוא נשבע לזרוק עליו את האבן (אם הוא היה יהודי הוא היה מתיר את השבועה...).

אמר לו חכם אחד: תפרק את האבן לחצץ, ותזרוק עליו את החצץ במקום הסלע. זה יקח הרבה זמן, הוא יזוב הרבה דם, אבל הוא בסופו של דבר יהיה חי! האלטרנטיבה היא לזרוק עליו את הסלע. הוא לא ירגיש שום דבר...

ה' חילק את מלחמת גוג ומגוג למסעות צלב ואינקוויזיציה, לפרעות, לחיילים שנהרגים בפיגועים.

אלה חצצים שה' זורק במקום הסלע. אם הילד חכם, הוא מבין שהחצץ שהוא מקבל הוא כי האבא אוהב אותו! כי האלטרנטיבה היא מוות.

גם ברפואה: לפעמים יש רופא שנותן לחייל פצוע אופיום ולא עושה כלום, כי הנמק כבר התפשט, אין מה לעשות.

אבל לפעמים הוא לוקח סכין וכורת את הרגל, והחייל צועק - אבל הוא חי בסוף.

לכן לחודש הזה קוראים מנחם אב. דוקא הצרות הן שורש הנחמה שלנו. אפשר לומר ש"עקיבא ניחמתנו" הכפול זה על שני הדברים: ביחס לרומאים, שאצלם הסברת לנו שהנהגה היא כזו שה' ממתין עם עונשם עד שתתמלא סאתם, ועוד מאתיים שנה לא ישאר מהם כלום; וביחס לישראל, שהסבל שלנו מראה את האהבה של ה' אלינו. הנחמה היא כפולה. אז יכול להיות שבכך תבכה זה גם כן על שתי הבכיות של חכמים, לפני נחמתו של ר"ע. אם הגויים היו במדיום וישראל היו למטה זה היה פחות נורא, אבל הבעיה היא שכשאנחנו במינוס הם בפלוס, יש פה פער של פעמיים! אנחנו בוכים גם על החורבן שלנו וגם על הגדלות שלהם, זו הבכיה הכפולה והנחמה הכפולה.

אני רוצה להסביר לכם הסבר אחר שקשור לעבודת ה' שלנו, לאלול. אמרתי לכם פעם: אם רוצים לקום כמו אריה, צריך ללכת לישון כמו אריה. אי אפשר ללכת לישון כמו אריה ולקום כמו כלב. מי שרוצה שיום כיפור שלו יהיה יום כיפור צריך שנעשרת ימי תשובה שלו יהיו עשרת ימי תשובה, ומי שרוצה שנשי"ת שלו יהיו עשי"ת צריך שר"ה שלו יהיה ר"ה. מי שרוצה שר"ה שלו יהיה ר"ה צריך שאלול שלו יהיה אלול, ומי שרוצה שאלול שלו יהיה אלול, צריך שבין הזמנים שלו יהיה בין הזמנים! צריך ללכת לישון כמו אריה כדי לקום כמו אריה. אני לא נותן לכם מוסר, אני נותן לעצמי בקול. לעמ"ו אין אפס. תשעה באב מקביל לפס, הוא באותו יום בשבוע (מכירים את האתב"ש של ימי הפסח?). בהגדה של פסח אנחנו אומרים שה' הוציאנו מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, מאבל ליום טוב, מאפלה לאור גדול, משעבוד לגאולה. מיגון לשמחה - אדם היה בדיכוי, הלך לאדמו"ר, בבא, פסיכולוג, טיפול בו. כשאדם יוצא מיגון, למה הוא יוצא? לנורמה.

כשאנחנו יוצאים מיגון, אנחנו עוברים לשמחה. דילגנו על האפס! מאבל ליום טוב - אדם שקם מהשבעה, מהאבל, למה הוא קם? לשגרה. אצלנו? אין שגרה, אין אמצע - אם היינו באבל, אנחנו קופצים ליום טוב! מאפלה, לאור גדול, לא לאורה! לכן, גם כשכתוב מעבדות לחירות - חירות זו לא שלילת העבדות, לא חוסר עבדות - זה לא נקרא חירות! חירות זה משהו אחר בצד השני! זה אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. החירות שלנו זו לא שלילת העבדות, וכמו כן שעבוד וגאולה. יש גמרא שמספרת על ריב"ז שיצא מירושלים, וראה אשה מלקטת שעורים - מאכל בהמה - מבין גללים של חמור! לא גללי אריה, זה מילא. וחמורים של מי? של ערביים! חמור של פלסטיני, השעורים שבגללים שלו! שואל אותה ריב"ז: מי את? היא עונה לו: אתה לא זוכר? אתה חתמת על הכתובה שלי? לא היה שם מספיק מקום לאפסים בסכום הכתובה... מה אומר ריב"ז? אשריכם ישראל! כשאתם יורדים אתם יורדים עד עפר, כשאתם עולים אתם עולים עד כוכבי השמים.

שואל המהר"ל: מה פתאום לומר אשריכם על המינוס? זה שאין אפס מילא. אבל המינוס? אומר המהר"ל: כן, אשריכם! זה רבו של ר"ע. ריב"ז לימד את ר"ע לצחוק. עכשיו אתם במינוס מאה אבל זה עצמו מראה שיש לכם סיכוי להיות בפלוס!

תשמעו מה שבעלי המוסר עשו מהרעיון הזה. סיפרו שריב"ז כשעמד למות באו תלמידיו אליו וראו אותו בוכה. שאלו אותו מה הוא רואה, ואמר להם שהוא רואה שני דרכים, אחת מובילה לגן עדן והשניה לגהנום. לר' ישראל סלנט היה תלמיד, הכוכבי אור. תשמעו איזה רעיון הוא מביא. בשלטון רגיל, גנב מקבל עונש, ומי שלא גונב לא מקבל כלום. שכוייח, נורמלי. חייל שמצטיין בקרב, מקבל אות הגבורה, אבל מי שלא מצטיין בקרב - מקבל מכות? לא. רגיל. מי שמצטיין מקבל אות, מקבל פרס ישראל. אחוז אחד מקבל הצטיינות, שני אחוז מקבלים עונש, והשאר ניטרליים. לא יתכן שעל אותו דבר שאתה מקבל עונש, על חוסר עשייתו אתה מקבל שכר. אין את זה בחוקי בשר ודם. אצל הקב"ה זה לא ככה!

בחור הולך, רואה מראה אסור, והמוח מתחיל לעבוד. מה קורה לבחור הזה? הוא גם מקבל גהנום, וגם מפסיד גן עדן!

אז, בצד השני. בא לו יצר הרע לדבר לישון הרע, לראות מראה אסור, והוא מחזיק את עצמו ומתגבר - הוא לא ניצל מעונש, הוא גם מקבל שכר! על אותו דבר הוא מקבל גם שכר וגם עונש. זה לא כמו חוקי אדם רגילים,

אם אתה לא גונב - אתה מקבל שכר! ואם אתה מבטל תורה אתה מקבל גהנום (אני לא סגן של הקב"ה, אני לא יודע את התעריף).

אם אתה מתגבר ולומד, אתה מקבל שני דברים - גם ניצל מגהנום וגם מקבל גן עדן! בעבודת ה' הכל הולך כפול! אתה נותן שקל, יש עוד נדיב שתורם שקל. ככה זה אצל הקב"ה, הכל כפול! זה גר"א מפורש. דין וחשבון: דין זה על מה שעשית, וחשבון זה על המצווה שיכולת לעשות באותו זמן! אתה לא מקבל עונש רק על מה שעשית רע, אלא גם על מה שמנעת עצמך מהטובה. וכשאתה מקבל שכר על הטובה, כדאי לכולנו - כל מצווה, אתה מקבל כפליים! אולי זה בכה תבכה. עמ"י ידע שעל כל חטא הוא מפסיד כפליים. הוא לא רק נמצא במינוס, הוא גם הפסיד את הפלוס! זה ריב"ז. הוא בכה שיש גן עדן וגהנום, כשאני מקבל גן עדן הרווחתי שאני לא מקבל גהנום, וח"ו להפך. זה בכה תבכה, וזה נחמו נחמו.

רעיון אחד לגבי "בלילה".

רש"י אומר על זה שהמקדש נשרף בלילה. הגמרא בתענית אומרת שבתשיעי, סמוך לחשכה, הציתו את המקדש, והלך ונשרף כל הלילה וכל היום. לכן אמר רק יוחנן שיצומו בעשירי ולא בתשיעי. בתשיעי הוא נשרף רק שעתיים, בעשירי הוא נשרף עשרים ושתיים שעות! חכמים אומרים שצריך לצום בתשיעי, אתחלתא דפורענותא עדיפא. אני רוצה להביא הסבר פשוט. מה קרה בתשיעי? התחלנו את היום עם בית מקדש שלם, וגמרנו את היום עם בית מקדש שרוף! בתשיעי היה שינוי מהותי, שינוי באיכות - ממקדש שעומד על תילו למקדש שרוף! בעשירי היה בית מקדש שרוף בתחילת היום, ובסוף היום הוא רק היה שרוף יותר. זה עניין כמותי, זה לא הבדל כמו ההבדל בין מקדש שלם למקדש שרוף. ההתחלה משנה את המצב במהותו! בית המקדש הפך משלם לשרוף. העשירי הוא רק התדרדרות של המצב.

אני רוצה להביא הוכחה נפלאה של ר' אהרון קוטלר. בן סורר ומורה, מה עושה? שניצל (לא שמעתם את המילה הזו חודש...). מה הוא עשה? אכל שניצל סך הכל. על מה דנים אותו? שאלה עוד יותר קשה: מה יהיה בסופו? כתוב, עומד על פרשת דרכים ומלסטם את הבריות והורג את הבריות (תראו, בירושלמי כתוב והורג את הבריות ומשכח את תלמודו! עוד יותר גרוע ממלסטם את הבריות והורג אותם, זה משכח את תלמודו!). היד רמה שואל: נגיד שהוא יהרוג מישהו, הוא יהרג בסיף. אבל עכשיו אתה נותן לו סקילה, זה הרבה יותר חמור! הוא לא הרג אף אחד - מה זה?! ומה בכלל הורגים על שם סופו? בגלל שהיה לבית דין גילוי אליהו שהוא ירצח אנחנו הורגים אותו עכשיו? מה התורה רוצה? עונה ר' אהרון קוטלר: בן סורר ומורה לא נידון על שם סופו, אלא על שם עכשיו! הוא שם את עצמו על שם פושע!

אדם עומד על צוק תלול, ומישהו דחף אותו. הוא שלם במשך דקה שלמה, רק עוד דקה הוא יתרסק. אבל אנחנו כבר תולשים את השערות, למרות שעכשיו הוא בסדר. גברא קטילא! ברגע שהוא נפל מהצוק, הוא כבר מת! אם אני זורק כלי מלמעלה ומישהו שובר אותו, אם אדם נידון למוות ומישהו רוצח אותו - הוא לא חייב! גברא קטילא קטל. אם הוא נפל מהצוק, כבר עכשיו כולם בוכים, למרות שהוא שלם ביתניים. זו החומר בבן סורר ומורה. הוא שם את עצמו על מדרון חלקלק, שם על עצמו שם של פושע! זה תנא דמסייע לרעיון שאמרתי לכם. בתשעה באב יש שם של בית מקדש שרוף! הוא נשרף רק קצת, אבל זה כמו האיש שנופל מהצוק. אני כבר בוכה... זה מה שקרה בט' באב. נהפך השם של בית המקדש לשרוף.

נגמור עם רעיון קצר.

נזיר, הגמרא מתווכחת, האם בא מחמת עצמו או מחמת התורה. יש הבדל אם איסור נעשה מחמת עצמי או מחמת התורה. מה זה נזיר? זה כמו חזיר או כמו נדר?

האבני מילואים מסביר, שנזיר מקבל על עצמו שם נזיר. אחרי שהוא קיבל שם נזיר, אז חלים עליו איסורי התורה. הוא לא מקבל על עצמו לא לשתות יין, הוא מקבל על עצמו שם נזיר, והתורה מחילה עליו את האיסורים.
לבית המקדש בתשיעי כבר היה שם של בית מקדש שרוף, לכן הצום נקבע בתשיעי.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.